

NYHETSBREV 2/22

Torborg Nedreaas ble født i 1906, altså for 116 år siden. Hun døde for 35 år siden, altså i 1987. Den siste romanen hennes kom ut i 1971 (*Ved neste nymåne*), og etter det har det kommet ut samlinger med hørespill, sakprosa og noveller, og selvsagt *Samlede verker* i sju bind (1982).

En vanlig definisjon på samtidslitteratur er at forfatteren og leseren må ha levd samtidig. Det betyr at det er vanskelig å si at Nedreaas' tekster fortsatt er samtidslitteratur, selv om mange av leserne hennes er født før 1971. Det er imidlertid opplagt at tekstene nettopp er skrevet som det. Ikke bare på grunn av forfatterens og lesernes alder, men nettopp fordi Nedreaas skrev om samtiden og den nære fortiden for å opplyse sin egen samtid.

En annen lite omstridt påstand om litteratur er at det tar minst én, kanskje flere, generasjoner før en tekst (eller forfatter) oppnår klassikerstatus. Fordi barn, foreldre og besteforeldre tilhører tre ulike generasjoner, er det vanlig å regne en generasjon som omtrent 1/3 av et hundreår, og siden det dermed er gått en generasjon siden Nedreaas døde, og litt mer enn det siden hun sluttet å skrive, er det *nå* kampen om hennes klassikerstatus må tas. Derfor har vi opprettet Torborg Nedreaas-selskapet, slik at kommende generasjoner kan bli opplyst om forfatterskapet og fordype seg i det og verdsette

det, slik Nedreaas' mer eller mindre samtidige lesere har gjort før dem.

Selskapet har kommet seg helskinnet gjennom pandemien, og vi er glade for at vi smått om senn har kunnet gjenoppta aktiviteten på samme nivå som tidligere.

Av ting som har skjedd i 2022, kan vi nevne at vi for første gang arrangerte en byvandring. Det skjedde i begynnelsen av februar og inngikk i programmet for LitFest Bergen. Guider var styreleder Grethe Fatima Syéd og historiker og forlegger Jo Gjerstad. Oppmøtet var godt til tross for typisk bergensk vintervær, og vi har bestemt at vi skal satse videre på «konseptet» byvandring. Den første allerede **6. oktober**, se mer om den under.

Byvandring under LitFestBergen

Årsmøtet til selskapet gikk av stabelen midt i mars. Denne gangen, dessverre, med litt dårlig deltakelse. Det har fått oss til å tenke at vi kanskje må arrangere årsmøtet som en liten, raskt gjennomført del av et litt mer publikumsvennlig

program. Det er med andre ord all grunn til å følge med.

28. mai inviterte Nesodden biblioteks venner (sammen med selskapet) til hagefest på Slottet, som Nedreaas' hus på Nesodden ble kalt på lokalt folkemunne. Dette er et arrangement det har vært jobbet med lenge, og vi er fornøyde med at det ble gjennomført og ble en suksess.

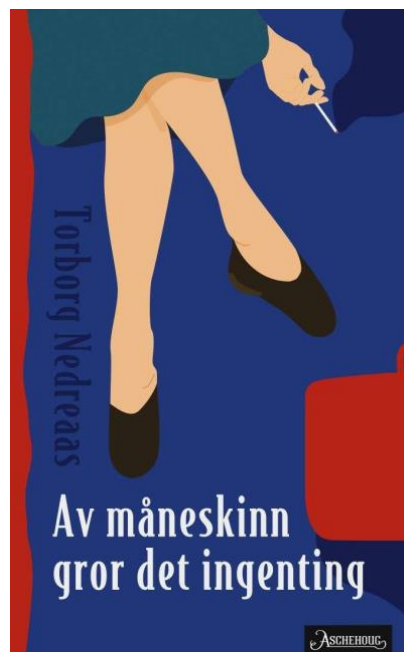

Nedreaas-dagen på Nesodden

Vi har også lenge hatt planer om en satsning mot skolen og er i gang med å utarbeide opplegg til bruk i klasser på forskjellige trinn. Som et første «tiltak» tilbyr vi skolene (svært) billige klassesett av *Av måneskinn gror det ingenting*. Hvis du og din skole er interesserte, kontakt oss på nettbutikk.torborgnedreaas@gmail.com.

I tillegg selger vi fortsatt Herdis-trilogien, som er *Trylleglasset*, *Musikk fra en blå brønn* og *Ved neste nymåne* i en hendig paperback-utgave. Og vi selger et praktisk tøynett med Torborg Nedreaas-selskapets logo.

Pakkelsninger fins også, til svært gode priser, følg med på Facebook, torborgnedreaas.no eller send oss en epost på nettbutikk.torborgnedreaas@gmail.com

NEDREAAS-KALENDEREN

Høst 2022/ Vår 2023

6. oktober ønsker vi velkommen til byvandring på Møhlenpris fra kl. 16:00. Det er gratis å være med, møt opp ved Villaveien utenfor Studentsenteret. Historiker Per Kristian Sebak og Torborg Nedreaas-selskapets Grethe Fatima Syéd tar oss gjennom noen spennende stopp, før vi ender opp på Cornerteateret. Der vil Kjersti Elvik lese for oss. Selskapet spanderer dessuten bobler. Vi håper å se mange fremmøtte! Påmelding innen 4. oktober til til@torborgnedreaas.no.

13. november feirer vi tradisjonen tro Nedreaas' fødselsdag. Velkommen skal du være til en helaften. Det blir opplesning av en liten Nedreaas-novelle i tråd med kveldens tema, som er Nedreaas' krigsnoveller. Videre blir det panel-samtale med stortingsrepresentant og forfatter Mímir Kristjánsson, stipendiat og Nedreaas-kjenner Oda Slotnes og journalist, forfatter og prof. em. ved OsloMet Elisabeth Eide, som også har skrevet om noen av sine leseopplevelser med Nedreaas lenger nede i dette nyhetsbrevet. Samtalen blir ledet av norsklektor Benedicte Araldsen.

Utgangspunktet for samtalen er «Mennesker i krig – Torborg Nedreaas' krigsnoveller». I Nedreaas' litteratur er krig et tema som går

igjen. Hun skildrer blant annet menneskers hverdagsliv, mer eller mindre påvirket av krigssituasjoner. Hemmeligheter, følelser, relasjoner og makt står på spill. Hvordan endrer hverdagen seg for barn, unge og voksne i en krigssituasjon? Hvem er venn, og hvem er fiende? Dette er en tematikk som dessverre ikke er mindre aktuell i dag enn da Nedreaas debuterte i 1945.

Unionen gitartrio vil urfremføre nyskrevet Nedreaas-musikk komponert av årets stipendvinner Kari Sundet. Trioen består av Karl Michelson, Aslak Fiske Fjalestad og Frank Alexander Aarø. Trioen har spilt sammen siden 2018 og har de siste årene jobbet mest med nyskrevet musikk for gitartrio, i tillegg til mer tradisjonelle verk og egne arrangementer av klassisk musikk.

Nedreaas-dagen blir i år avholdt på Bergen offentlige bibliotek. Vel møtt i kaféen der, Amalies hage, kl. 19:00, søndag 13. november.

Unionen gitartrio

Neste årsmøte blir **fredag 10. mars 2023**. Program kommer, men hold gjerne av datoen allerede.

VISSTE DU AT –

Halldis Moren Vesaas holdt tale i Nedreaas' bisettelse? Den fant sted 10. juli 1987 i Vestre Krematorium i Oslo. Det var en humanistisk seremoni, og vi tror Moren Vesaas snakket som representant for Den norske forfatterforening. Vi har prøvd å finne ut mer både om talen og seremonien, men ikke lykkes så langt. Hvis noen av våre medlemmer vet noe om dette, er vi takknemlige for alle opplysninger.

AVHANDLINGER

Som vanlig liker vi å framsnakke nye arbeider om Nedreaas. Siden sist har vi funnet at Camilla Vikene-Danielsson har levert master ved Universitetet i Oslo. Den har tittelen «Morskroppen og nasjonskroppen i krig. En analyse av Nini Roll Ankers *Kvinnen og den svarte fuglen* (1945) og Torborg Nedreaas' *Bak skapet står øksen* (1945) sin fremstilling og problematisering av forventningen om kvinnelig patriotisme». Les masteroppgaven [her](#).

Ina Solheim Eid har levert master ved Universitetet i Bergen. Den har tittelen «Nedreaas' mesterplott: En lesning av *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) og *Ved neste nymåne* (1971) i lys av Peter Brooks». Les masteroppgaven [her](#).

Dessuten må vi medgi en forglemmelse: Det ble i 2020 levert en masteroppgave som vi ikke har omtalt før nå. Den ble levert ved Universitetet i Stavanger, er skrevet av Siri Tveit og har tittelen «'Hun ville gjøre seg usynlig i dag.' Fremstilling av omsorgssvikt i Torborg Nedreaas' *Musikk fra en blå brønn*, Herbjørg Wassmos *Huset med den blinde glassveranda* og Hanne Ørstaviks *Kjærlighet*». Les masteroppgaven [her](#).

Det er utrolig kjekt at nye generasjoner oppdager Nedreaas og jobber med hennes forfatterskap på ulike måter. Ofte ligger det et ualminnelig grundig arbeid bak en masteroppgave. Vi håper at også disse vil finne lesere.

KOLLEGASELSKAP

I årene som har gått siden vi begynte arbeidet med Torborg Nedreaas-selskapet, har vi noen ganger undret oss over alt det andre, for det meste frivillige og ofte noe skjulte, arbeidet som foregår landet rundt for å holde eldre forfatterskap i hevd. Derfor har vi bestemt oss for å innlemme en ny spalte i nyhetsbrevet, der organisasjoner, foreninger og lag viet andre forfattere får komme til orde. Slik håper vi å kunne skape en aldri så liten synergi-effekt og bidra til økt kunnskap om hva som skjer rundt omkring. For jo mer oppmerksomhet rundt den gode littera-

turen, jo bedre! I første runde har vi tatt turen over langfjella, og også krysset noen sjangergrenser; første selskap ut er Hans Børli-selskapet, som presenterer seg selv på denne måten:

HANS BØRLI (1918–89) var en av vår tids store diktere. Han har blant annet gitt oss diktet «Junikveld», med den mye siterte strofen

Å, flytt deg nærmere inntil meg
her på kjøkkentrammen!
Den er så svinnende kort den stund
vi mennesker er sammen.

Børli er en av Norges mest siterte forfattere. Både Kongen og flere statsråder har offentlig brukt mange av hans visdomsord. Han er først og fremst kjent som lyriker, men skrev også romaner, noveller og skuespill.

Hans Børli-selskapet ble stiftet 17. mars 1991 for å samle, bevare og holde levende materiale og minner som belyser Hans Børlis liv og forfatterskap. Hans Børli-selskapet arrangerer blant annet Junikveld på Oppistun Børli i Eidskog første søndag i juni hvert år og utgir medlemsbladet *Tyristikka*. Hans Børli-selskapet har ca. 700 medlemmer. Se www.hansborli.no for mer informasjon.

MIN NEDREAAS: «INNLEVELSE»

Denne gangen er det Elisabeth Eide som har bidratt med «Min Nedreaas». Eide er som nevnt tidligere journalist, forfatter og prof. em. ved OsloMet og kommende gjest på Nedreaasdagen 13. november.

Noe av det viktigste ved tilværelsen slik jeg ser det, er å prøve å forstå verden, menneskene rundt oss og deres bevegrunner. Vi reiser tidvis lengre enn langt, forsøker å se verden og det hjemlige fra andre steder gjennom å utforske tilværelsens til dels bisarre og underlige variasjoner. Men en annen og enklere reise, supplerende eller alternativ, går via menneskekjennerne i litteraturen.

For mange av oss som var unge for en del tiår siden, ble *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) det første møtet med forfatteren Torborg

Nedreaas og, gjennom denne romanen, med en jaget, ubeslutsom kvinne som bærer en liten, rød koffert og finner mening i å fortelle historien sin til et menneske hun møter i kveldsmørket. Det var første gang jeg så dette effektive og intense fortellergrepet. Romanen har innlevelse i hvert avsnitt og borer dypt i kjærlighetens fornødelse og skam.

Av måneskinn gror det ingenting er noe langt mer enn «en abortroman», slik den ofte har blitt omtalt. Den handler om fattigdom, symbolisert med julens ene, lysende appelsin på pidestall hos fortellerens familie. Om gråheten i slitets ansikter. Om alkoholen som hjelper fortelleren ved å legge midlertidig balsam på en såret sjel. Og hva er det nå med denne Johannes, læreren, som sviker hovedpersonen så nådeløst, men likevel får tildelt en porsjon av forfatterens empati? Elskeren Johannes er en rådløs mann ridd av konvensjoner og innrammet av klassesamfunnets ubønhørighet. «Det er synd om människan», skrev Strindberg. Her slutter Nedreaas seg til sin eldre kollega.

Den boken jeg vender oftest tilbake til, er imidlertid en annen. Også der er psykologisk-humanistisk innlevelse et grunnelement. Allerede i 1945 kom novellesamlingen *Bak skapet står øksen*, der Nedreaas skildrer hverdager – om enn dramatiske nok – under okkupasjonen. Vi møter moren som oppholder tyske inntrengere slik at sønnen, den ettersøkte motstandsmannen, får tid til å skyte seg. I tittelnovellen skildrer Nedreaas hvordan en nordmann som selv har opplevd at tyskerne har drept sønnen hans, viser omsorg for en ung, beruset tysk soldat som minner om sønnen. I «Achtung, gnädiges Fräulein» møter vi den tyske okkupanten i skikkelse av en offisers enetale til sin unge norske «venninne», og gjennom hans uavbrutte talestrøm forstår vi også hennes nøling, anger og skam. Vi leser om fattige unge «Kvinnlinger» som drar sine beskjedne materielle fordeler av å «gå med» tyskerne. Sterkest i minnet står imidlertid «Stikk imot østavinden» som forteller om møtet mellom to mennesker på fergeleiets kafé. Hun er en av svikerne. Hun møter kalde skuldre og avvisende blikk der hun setter seg alene i en krok. Helt til *han* – en mann som

drar på det ene beinet – dukker opp og tar den andre stolen. De kommer i snakk, de to som bærer på vidt forskjellige historier; den skadde, torturerte helten og den uglesette «tyskertøsen». *Han* snakker om fienden med forakt. Kafévertinnen skjeller *henne* ut og røper henne som forræder, og hun bryter sammen overfor mannen som har vist henne en porsjon vennlighet.

Jeg syntes grunnen svant vekk under meg. Jeg løftet hodet og så på ham, livredd. Hånden hans lå så stilt på hodet mitt. Og han så på meg, så på meg. Med et alvorsfullt smil uten dom, uten tilgivelse. Han smilte et alvor som *forstod*.

Da fergen kommer, forlater de kafeen sammen. De går om bord, han støtter seg på henne, hun bærer skipssekken hans.

Boken må ha vakt oppsikt og etterkrigsindignasjon, da den kom. Men den peker framover, mot oppgjør med behandlingen av «tyskerjentene» og mot en erkjennelse av hvor sammensatte og sårbare mennesker kan være. Den viser at krigen avler gjengjeldelseslyst og hat mot dem som lot seg lede av feil begjær, men at noen også evner å se menneskene i sin feilbarlighet som – nettopp – menneskelige.

Nedreaas' storhet er ikke minst dette dobbelte blikket rettet mot mennesker som lever og overlever under krigen, eller i etterkrigstidens «måneskinn-lokalsamfunn». Hun kryper inn i personene og bidrar til at vi verken forsvarer eller fordømmer, men først og fremst *forstår*.

Elisabeth Eide

FINN UT MER OM TORBORG NEDREAAS-SELSKAPET PÅ:

torborgnedreaas.no

til@torborgnedreaas.no

facebook.com/torborgnedreaas

Torborg Nedreaas-selskapets logo er laget av Katarzyna Roman, katarzynarmn@gmail.com